

A magyar sajtótörténet válogatott bibliográfiája

A negyedik kötet közreadásával befejeződött *Lakatos Éva* monumentális, *A magyar sajtótörténet válogatott bibliográfiája 1705–1944* című könyvsorozatának megjelenése. Az első kötet 2010-ben látott napvilágot a nemzeti könyvtár kiadásában, és éves periodicitással követte a többi tomos – a hasonló jellegű kiadványok publikációs gyakorlatától örvendetes eltéréssel.

Lakatos Éva a mai magyar sajtóbibliográfia alighanem legjelesebb művelője. Mintegy hat évtizede foglalkozik választott szakterületével, a sajtóbibliográfiával és sajtótörténettel, számos bibliográfiát, repertóriumot készített, ezek sorából kiemelkedik a Petőfi Irodalmi Múzeum kiadásában 1972 és 2000 között 40 számban, 15 fizikai egységben, kötetben napvilágot látott *Magyar irodalmi folyóiratok* című összeállítás. A vállalkozás sajátos átmenetet képez a sajtóbibliográfia és a repertórium között: az egyszerű lajstromozó sajtóbibliográfiánál lényegesen többet ad azáltal, hogy a cikkeket analitikusan ugyan nem tárja fel, de közli a periodikumban publikáló szerzők nevét. Lakatos Éva saját tudományos működésével egyébként jól példázza, hogy a sajtótörténet művelése – ahogyan természetesen más diszciplínáé sem – nem képzelhető el elmélyült bibliográfiai kutatómunka nélkül: sajtótörténeti tanulmányait *Sikersajtó a századfordulón* címmel 2004-ben tette közzé. A tanulmánykötetet egyébként szép gesztussal egykori mestere, az Országos Széchényi Könyvtár Hírlaptára jeles vezetője, Dezsényi Béla emlékének ajánlotta.

A negyedik kötet megjelenésével most zárult bibliográfia bizonyos értelemben az irodalmi folyóiratokat regisztráló munkának egyfajta „mellékterméke”. Mint Lakatos Éva a kötet előszavában írja, a leírások „*készítése közben nem volt szívünk otthagyni az éppen feldolgozott címekben található sajtótörténeti közlések adatait*”. Később szisztematikusan folytatta az anyaggyűjtést, amelynek végén mintegy kétszázezer leírás gyűlt össze. A kötet szerkesztés során terjedelmi okokból az anyag túlnyomó többségét mellőzni kényszerült, a négy kötetbe végül 18 975 tétel, vagyis hozzávetőleg tizede került be.

Lakatos Éva bibliográfiája nem teljesen előzmények nélküli. Irodalomtörténeti szempontú összeállítások már korábban is jelentek meg, mindenképp a retrospektív és kilenc tomosban napvilágot látott *A magyar irodalomtörténet bibliográfiája* köteteiben található gazdag anyag a sajtóról; és lényegében az irodalomtörténeti bibliográfiában közzétett tételek önálló kötetben is napvilágot láttak 1972-ben a Magyar Újságírók Országos Szövetsége kiadásában, József Farkas szerkesztésében *A magyar sajtótörténet irodalmának válogatott bibliográfiája 1705–1945* címmel. Ezekben a munkákban a gyűjtött anyag elsősorban az irodalomtörténet művelői számára hasznos, az ő szempontjaikat figyelembe véve folyt a kutatás és a rendszerezés. Lakatos Éva ezzel szemben a sajtótörténet segédletét kívánta közreadni. A sajtótörténetet az összeállító a magyar nemzeti önismeret nélkülözhetet-

len tudományának tekinti, és mivel a sajátos, helyenként a kéziratossal emlékekkel egyenrangú forrásértékű hírlapirodalom teljes értékű kiaknázása még várat magára, ennek a munkának megkönnyítésére, elősegítésére tette közzé a bibliográfiát.

A könyvészet címében a „magyar sajtótörténet” egyrészt a magyar nyelvű sajtót jelenti, vagyis a trianoni döntéssel kisebbségi sorsba kényszerült magyarság időszaki kiadványainak feltárása is megtörtént; másrészt pedig az országhatáron belül kiadott idegen nyelvű periodikumok köre is beleértődik. A „válogatott” jelző arra utal, hogy a gyűjtött anyagnak mintegy tizede látott napvilágot, ugyanakkor a szerkesztésnek azt a – bizonyos értelemben vitatható – megoldását is kifejti, hogy a szerkesztő alapvetően nem közölte a másik két bibliográfiában is megtalálható anyagot. Vagyis Lakatos Éva hallatlanul korrekt módon a saját gyűjtését tette közzé, elvetette azt a bibliográfiakészítésnél egyáltalán nem ritka megoldást, hogy korábbi összeállításokból a szerkesztő mechanikusan átvesz tételeket.

A morális igényesség előtt fejet hajtva, meg kell azonban állapítani, hogy a választott módszerrel vitathatatlanul megnehezül a használó dolga. A most megjelent könyvészet mellett – ha az igényes kutató a relatív teljességet akarja megismerni – tanulmányoznia kell a József Farkas-féle összeállítást és a retrospektív irodalomtörténeti bibliográfia megfelelő kötetét is, illetve olyan nehezebben hozzáférhető összeállításokra is szüksége lehet, mint Pejin Attila *A zentai hírlapok történeti bibliográfiája 1875–1962*. Zenta, 2004, vagy Simonyi Mária *A magyar politikai sajtó története 1918-ig a mai Vajdaság területén*. Totovec, 2002. Ennek az elvnek következetes érvényesítése okozza, hogy több periodikum esetében a kiadvány címe után mindössze valamelyik korábbi bibliográfia adatai olvashatók: *Ungarn und Deutschland, Unterhaltungen aus der Gegenwart*. Akad magyar nyelvű lap is: az Óbecsén kiadott *Tiszavidék* vagy a nagyikikindai *Torontali Hírlap*, illetve több Zentán megjelent újság, így a *Zentai Friss Újság*, a *Zentai Függetlenség* vagy a *Zentai Híradó*. Vagyis Lakatos Éva nem könnyíti meg a kutató dolgát. Ugyanakkor kétségtelen tény, hogy az egyes periodikumok irodalmát közlő bibliográfiai szócikk élén a korábbi bibliográfia adatai sorakoznak pontos lapszámmal, ezzel a megoldással azért némileg megkönnyíti a kereső helyzetét, legalábbis abban az értelemben, hogy jelzi a további kutatás szükségességét.

A tételek szerkezeti felépítése logikus, jól áttekinthető, a kéthasábos elrendezésű szövegtörzs tipográfiája kellően szellős, nem zsúfolt. A verzállal, vagyis nagybetűvel szedett cím után az említett bibliográfia adatai találhatóak, majd azután következik az adott tétel sorszáma. Az egyes tételek az alábbi sorrendben követik egymást: monográfiák, tanulmánykötetekben megjelent tanulmányok, periodikumokban közreadott írások. A másodlagos rendező elv a szoros időrend, azonos éven belül pedig – ha szükséges – a szerző és a cím. A szerkesztő az álneves vagy monogramos szerzői neveket megkísérelte feloldani. A tételekhez szükség szerint annotáció kapcsolódik szögletes zárójelben.

A kötet anyagát névmutató tárja fel. Kétségtelenül jó lett volna a többszempon-tú tartalmi feltárást lehetővé tevő gazdagabb mutatórendszerrel ellátni a kötetet. Mivel a bibliográfia elsődleges besorolási rendje a kiadványok címe, gyakorlatilag az egyes periodikumokra lehet a kötetben keresni. Aki nem a különböző lapokra vonatkozó konkrét anyagra kíváncsi a bibliográfiában, hanem a sajtó különféle életmegnyilvánulásait (cenzúra, terjesztés, előállítás, szerkesztői munka stb.) kutatja, nem igazán vagy csak körülményesen tudja használni a könyvészetet. Jó lett

volna tárgymutatóval is kiegészíteni a könyvészetet, illetve hasznos segédlet volna egy földrajzi index is. A sajtótörténet tematikus jellegű feltárásában továbbra is nélkülözhetetlen segédlete a kutatónak a József Farkas-féle bibliográfia III. (*A sajtó elvi és módszertani kérdései*) és IV. (*A sajtó feltételei és keretei*) része.

Az anyag teljessége nyilván feszegeti azokat a határokat, amelyek egy személy által még uralhatók, átláthatók és kezelhetők. Lakatos Éva a bibliográfia szerkesztésével tulajdonképpen egy kutatócsoport munkáját végezte el, egyszemélyes összeállítás az övé, és ebben az értelemben párhuzamba állítható a nagy klasszikus bibliográfusok, Szinnyi József, Petrik Géza, Szabó Károly, Gulyás Pál – vagy a sajtóbibliográfiából hozva időben közelebbi példát – Busa Margit működésével. Mindezeket elismerve, a recenzens egy-két apró hiányosságra hívja fel a figyelmet. Vác városa sajtójából két kiadvány szerepel a bibliográfiában, a *Váci Hírlap* és a *Váci Vörös Újság*. A két periodikumra vonatkozó irodalomból hiányzik a 2013-ban elhunyt Kenyéri Kornélia kiváló munkája, az 1992-ben megjelent *A váci sajtó története 1870–1945.* című monográfia, amely a város teljes sajtótörténete, így benne értelemszerűen a két említett újság története is megtalálható. A 14713. számú tételben Gergely András társszerzője nem Veéky János, hanem Veliky János (a neve a 15945. számú tételben már jól olvasható). Ezek az apró hibák természetesen semmit sem vonnak le a bibliográfia értékeiből és jelentőségéből. Lakatos Éva összeállítása a sajtótörténet valamennyi kutatója számára sokáig nélkülözhetetlen segédlet lesz.

(A magyar sajtótörténet válogatott bibliográfiája 1705–1944. 4. kötet: SZE–Z. Összeállította Lakatos Éva. Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 2013. 347 p.)

Pogány György

A fölvilágosult prókátor testamentuma

Vitkovics Mihály könyvtára

Vitkovics Mihályt (1778–1829) a magyar irodalomtörténet – Horvát Istvánnal és Szemere Pállal együtt – Kazinczy Ferenc pesti triászának tagjaként tartja számon, ők voltak azok, akik tanítványként – nyelvújító és irodalomszervező munkájában – támogatták a mestert, és akik megvívták azokat a csatákat is, amelyeknek befejezésre az idős Kazinczynak már nem volt ereje. Fábri Anna *Az irodalom magánélete – Irodalmi szalonok és társaskörök Pesten 1779–1848* (1987) című remek művelődéstörténeti könyve állított e kornak és a korszak nemes-szándékú hőseinek maradandó emléket. 1805-öt írtak, amikor Pesten még éppen csak megindult a harc a nemzeti gondolat elismertetéséért, amikor szűk baráti körökben, asztaltársaságok intimitásában, takaros munkavacsorák keretében fogalmazódtak programok a „Nemzeti Literaturának” sorsát illetően. S a társaságok egyikében-másikában dallal és énekszóval is jeleskedett Vitkovics Mihály, akiről az is köztudott volt,